

luviin pienempiin mittoihin.

Pekonen on Weberin kautta huolissaan politiikan muuttumisesta hallinnon kaltaiseksi rutiiniksi (Pekonen 1991 ma, 64). Samassa episteemisessä kontekstissa huolen suunta voisi kuitenkin olla toinenkin. Jos omaksuisin weberiläisen politiikka-käsityksen ja siihen liittyvät arvot, voisoin yhtä hyvin olla poleemisessa mielessä, päinvastoin kuin Pekonen, huolissaan hallinnon ja jopa oikeuslaitoksen politisoitumisesta.

Peruslähtökohta yhteiskunnallisen tilanteen tulkintaerolle löytyy kuitenkin erilaisista politiikka- ja rationaalisuus-käsityksistä ja sitä kautta tietyistä episteemisistä lähtökohtaeroista. Instrumentaalisen rationaalisuusajattelun takana on individualistinen politiikka-käsitys, kommunikatiivisen rationaalisuuden takana taas yhteisökeskeinen. Yksilökeskeinen Weber tarjoaa merkityksellisen politiikan välineeksi karismaattista johtajaa, yhteisökeskeisen kommunikatiivisen rationaalisuusajattelun tarjoamaa 'parempaa' taas joudutaan etsimään diskursiivisesta politikanteosta, joka on lähtökohdiltaan julkisempaa ja demokraattisempaa.

Ehdottaisinkin, että symbolisessa politiikan tulkinnassa luovuttaisiin Weber-keskeisyydestä. Poliittisen toiminnan teoriaa, sisältöä ja muotoa pohdittaessa olisi viisasta ottaa vähintäänkin sen rinnalle kriittiseksi vaihtoehdoksi episteemis-ontologisia lähtökohdiltaan paremmin ymmärtävään metodiin sopiva kommunikatiivista rationaliteettia korostava diskursiivinen politiikka-käsitys ja sen mukanaan tuomat metodologiset mahdollisuudet.

Diskursiivinen politiikka-käsitys ja kommunikatiivinen rationaliteetti voisivat mahdollistaa symbolisessa politiikan tulkinnassa merkitysjärjestelmien muodostumisen ja symbolisesti orientoituneen poliittisen toiminnan mieltämisen rationaaliseksi — haihatteluun liittyvien konnotaatioiden sijaan, joita helposti syntyy objektivistisen näkökulman mukaan hieman epämääräisesti prosessoituvista mielikuvista, niiden illusorisesta luonteesta.

Pekosen korostamalla tiedotusvä-

linejulkisuudella, jolla on symbolisen pohdinnassa kieltämättä keskeinen sija, olisi julkista keskustelua korostavan diskursiivisen politiikka-käsityksen myötä kiinteämpi rooli osana *politiikkaa*, poliittista diskurssia ja siten poliittisen *ration* muodostumista. Poliitiikka ei enää rajautuisi ikään kuin instrumentaalisen rationaliteetin ideaalin mukaan orientoituvien — mutta siinä kehnosti onnistuvien — toimijoiden areenaksi, vaan se avautuisi laajaksi yhteiskunnalliseksi keskusteluksi, jossa tiedotusvälineillä olisi oma, argumentoinnin sisällöstä riippuva roolinsa. Poliittinen päätöksenteko esimerkiksi eduskunnassa näyttäytyisi tällaisen politiikka-käsityksen mukaan teoriassakin vain muodollisena poliittisen prosessin pikku osana — vallitsevaa yleistä arkkäsitystä mukaillen.

Kaikkiaan näyttäisi siltä, että symbolinen tulkinta vaatii uutta politiikka-käsitystä, jotta sen avulla saataisiin jotain uutta irti politiikka-ilmioista ja jotain annettavaa politiikassa toimimiselle. Symbolinen tulkinta on vain yksi versio 'oikeasta' metodisesta näkökulmasta, mutta se vaatii sen oman epistemologisen kontekstin kunnioitusta ja hyväksikäyttöä.

Jouko Huru

Näkemisen tavat Bergerin tapaan

BERGER, John. Näkemisen tavat. Suom. Mirja Rutanen. Love Kirjat 1991.

Näkemisen tavaton suosittu teksti. Sitä on luonnehdittu "sympaattiseksi ja haastavaksi esitykseksi näkemisen tapojen ja yhteiskunnallisten ehtojen välisestä suhteesta". Vuonna 1971 julkaistun kirjan sa-

notaan myös avanneen tietä feministiselle kuvatudoksimukselle.

Karu toisuus on, ettei Bergerin teksti nykyään tarjoa mullistavia näkökulmia. Teos on ylimalkainen ja epäanalyttinen, mikä käy ilmi silmäilemällä joitain aihepiiriä käsitteleviä nykytutkimuksia, kuten esimerkiksi Hal Fosterin toimittamaa *Vision and Visuality*-kokoelmaa (Bay Press 1988) tai Jonathan Craryn melko tuoretta tutkimusta *Techniques of Observer* (MIT-Press 1990).

Näkemisen tavat koostuu seitsemästä esseestä, joista kolme nojautuu pelkästään kuvalliseen ilmaisuun. Muut ovat perinteisiä kuvitettuja kirjoituksia, jotka käsittelevät mm. näkemisen yleistä filosofiaa, öljymaalauksen perinnettä, mainoskuvia ja naisen ruumiin esittämisen historiaa.

Näkemisen tavat pohjautuu samannimiseen BBC:n tuottamaan ja Bergerin toimittamaan televisiosarjaan. Berger korostaa esipuheessaan, että teos on yhteistyön tulos, jonka synnyttämiseen ovat osallistuneet myös Sven Blomberg, Chris Fox, Michael Dibb ja Richard Hollis.

Tässä tarkastelen *Näkemisen tapoja*-noastaan siitä näkökulmasta, miten se kykenee lunastamaan takakannen antaman lupauksen eli selvittämään näkemisen tapojen ja niiden yhteiskunnallisten ehtojen suhdetta. Taidehistorialliset yksityiskohdat jäävät syrjään ja suurennuslasin alle joutuu tekstin yleinen lähestymistapa visuaalisen ongelmiin.

Mitä *Näkemisen tavat* siis kertoo näkemisen tavoista?

Berger ei selkeästi määrittele, mitä hän tarkoittaa näkemisen tavoilla, mutta jakaa kaksi nykyään varsin yleistä kantaa: historian kullussa samat objektit nähdään eri tavoin ja havaitseminen ei ole koskaan puhdasta, vaan siihen vaikuttavat aikaisemmat kuvat ja muut tekstit. Berger siis haluaa Barthesin ja monien muiden tavoin päästä eroon sekä tekstien, tulkitsijan että tekijän diktatuurista. Esimerkiksi laajalle levinneet jäljennökset maalauksesta vaikuttavat kokemukseemme alkuperäisen teoksen edessä. Jäljennetyt kuvat puoles-

taan liittyvät usein asiantuntijadiskursseihin, jotka yrittävät määrätellä teosten lukutavan, niiden kokemisen ehdot. Maalauksesta taidehistorian oppikirjan sivulla esitetty kuva ja siihen liitetty teksti/tulkinta ohjaavat näkemistapojamme.

Tämä kaikki on jopa liiankin tuttua. Berger tuo ansiokkaasti esiin näkemisen historiallisuutta, mutta lankeaa itse esimerkiksi mainoskuvien tarkastelussa pahoihin, ylihistoriallisiin yleistyksiin. Yhtäältä Berger tuottaa mielenkiintoisia näkökulmia maalaustaiteen historiaan, toisaalta hän romahtaa Francesco Alberonin tapaiseen löntystelyyn ja mutu-retoriikkaan.

Näkemisen tapojen suurimmat puutteet voi tiivistää kahteen, toisiinsa lomittuvaan, ongelmaan. Ensinnäkin Bergerilla ei ole kunnollista teoriaa subjektista. Toisaalta hänen historiallinen haarukkinsa on toivottoman laaja, renessanssin maalaustaiteesta mainosvalokuviiin. Tämä johtaa hänet karneisiin yleistyksiin siinä missä tarvittaisiin historiallisesti rajattua ja tiukkaa tarkastelua.

On vaikea kuvitella toimivaa näkemisen tapojen tutkimusta vailla näköhavaintoja tekevän subjektin teoriaa. Miten katsojan, näkijän tai havainnoijan subjektiviteetti on muotoutunut ja muotoutuu historiallisessa tilassa? Miten se vaikuttaa näkemiseen? Tai vielä yleisemmin: mitä on näkeminen? Subjektin teorian puuttumisen merkitys käy selväksi lukemalla esimerkiksi jo mainittua Jonathan Craryn tutkimusta, joka keskittyy katsomistapojen muutosten tarkasteluun 1800-luvun alkuvuosikymmeninä.

Mikäli Craryn argumentointi pitää paikkansa, katsomisen tavoissa (tavassa mieltää visuaalinen, näkyvä) tapahtui Euroopassa suuria muutoksia niinkin lyhyenä aikana kuin 1820-1840. Craryn perinpohjainen tutkimus osoittaa, kuinka työstä on kartoittava näkemistapojen muutosta lyhyelläkin aikavälillä, puhumattaakaan satojen vuosien mittakaavasta, mikä on Bergerin intohimo.

Siinä missä Berger keskittyy kuvataiteen kenttään ja lukee näkemisen tapoja maalausten esittämistä esineistä ja

yhteiskunnallisesta funktiosta, Crary tutkii näkemistä yhtäältä teknisten keksintöjen (camera obscura koneena) toisaalta filosofisen ajattelun (camera obscura tietoteoreettisena metaforana) muutosten ja murtumien kautta. Craryn tutkimus nostaa esiin olennaisen kysymyksen, jota Berger ei käsittele: kuinka paljon näkemistapojen muutoksesta voidaan tavoittaa keskittymällä vain kuvalliseen todellisuuteen? Miten filosofinen ajattelu, modernin luonnontieteen synty ja siihen liittyvä maailmankuvan muutos tai vaikkapa arvoabstraktion ja vaihtoarvosuuntautuneen käytännön leviäminen ovat vaikuttaneet näkemisen tapoihin, näkevän subjektin konstituutioon. Entä mitä merkitsee esimerkiksi Martin Jayn dokumentoitu tosiasia, jonka mukaan samassa historiallisessa tilassa saattaa olla useita "kilpailevia" visuaalisuuden muotoja tai havaitsemisen tapoja? Nämä mastodontiset ongelmat osoittavat ainakin sen, että näkemisen tapojen tarkastelussa Bergerin suosima maalaustaide tarjoaa vain yhden mahdollisen lähtökohdan, joka ei välttämättä ole edes kaikkein tärkein.

Kirjan viimeinen esseé osoittaa selvästi, kuinka mieletön projekti on kysymyksessä. Berger rakentaa rohkeasti historiallista jatkumoa varhaisten öljymaalauksen ja nykyisten mainoskuvien välille.

"Öljymaalauksiperinteen ja mainonnan keskinäinen jatkuvuus ulottuu kuitenkin paljon pitemmälle kuin tiettyjen maalauksen 'lainaamiseen'. Mainonta nojaa varsin laajasti öljymaalauksen kieleen. Se puhuu samalla äänellä samoista asioista", Berger julistaa. Hän hahmottaa jatkuvuutta yli vuosisatojen nojautumalla muutamiin subjektiivisiin merkityksiin, joita hän lukee mainoksista ja maalauksista. Berger käyttää ilmaisuja, joiden merkitykset ovat ongelmallisia eivätkä kovinkaan pitkälle miellettyjä. Lukijalle ei esimerkiksi selvitä, mitä tarkoittaa käsittelemättömän suosittu ilmaisu "mainonnan kieli".

Ongelmallinen suomennos ei auta lukijaa. Esimerkiksi ilmaisu "social presence"

(s. 45, sekä suomennos että alkuteksti) on ensin käännetty "sosiaalisesti hahmoksi" ja heti perään pelkäksi "hahmoksi". Muutamaa virkettä myöhemmin "presence" kääntyy "sosiaalisesti olemukseksi". Sen jälkeen pelkkä "presence" saa käännöksen "sosiaalinen hahmo". Vika ei tietenkään ole yksin suomentajan. Alkutekstistä ei kerta kaikkiaan selviä, mitä Berger ajaa takaa.

Janne Seppänen

Järkeä järjettömään

DAHLGREN, Peter & SPARKS, Colin (eds.). *Journalism and Popular Culture*. London, New Delhi, Newbury Park, Sage 1992. 210 s.

Roskan ja laadun välinen dikotomia on kaikenlaisen kulttuurikriitikin peruserotiikka. Journalismikriitikkien vanhimpia muotoja taitaa olla erottelu kunniallisen ja populaarilehdistön välillä.

Luulisi, että sensaatiolehtien selittämistä populaarikulttuurin teorioilla olisi ehditty kokeilla jo kyllästymiseenkin asti. Onhan *The Sun*sentään maailman laajalevikkisin (ja siis suosituin) englanniksi julkaistava sanomalehti. Ehkä tällaisen tutkimuksen vähyyks kielii tutkijoiden asennevaikeuksista. Voi olla helpompi tunnustaa itsekin "pitävänsä" Dallasista tai Batmanista (niin kuin populaarikulttuurin tutkijan nykyään kuuluu), kuin paljastaa tilaavansa *SE*lehteä.

Journalism and Popular Culture ilmestyykin aika tyhjälle areenalle. Siksi on hyvä, että Peter Dahlgrenin ja Colin Sparksin kokoamassa teoksessa esiinty joukko populaarikulttuurin tenhovoimaan eri